

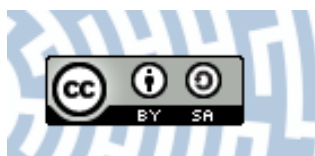

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Podstawy prawne i społeczne wolności zgromadzeń

Author: Rafał B. Kirsch

Citation style: Kirsch Rafał B. (2018). Podstawy prawne i społeczne wolności zgromadzeń. W: I. Topa, M. Półtorak (red.), "Powszechny system ochrony praw człowieka : podsumowanie dekad" (S. 104-113). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

RAFAŁ B. KIRSCH*

Podstawy prawne i społeczne wolności zgromadzeń

Wprowadzenie

W niniejszym opracowaniu dokonano analizy wolności organizowania i uczestnictwa w zgromadzeniach jako jednego z podstawowych atrybutów demokratycznego państwa prawa oraz jako jednej z wolności politycznych. Prawo organizowania i uczestniczenia w pokojowych zgromadzeniach jest również przejawem społeczeństwa obywatelskiego. Wolność zgromadzeń, jako zjawisko społeczne, pełni bardzo ważną funkcję oddziaływania obywateli (ale również cudzoziemców i bezpaństwowców) na politykę danego kraju. Wolność zgromadzeń pozwala wpływać na organy władzy publicznej w sposób bezpośredni i reagować na podjęte przez władzę decyzje.

Artykuł poświęcony jest omówieniu wolności zgromadzeń w polskim porządku prawnym. Wolność zgromadzeń jest uregulowana w art. 57 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a jej szczegółowe zagadnienia określa ustawa – Prawo o zgromadzeniach¹.

Warto podkreślić, że zgromadzenie zawsze jest ukierunkowywane na konkretny cel. Dlatego przypadkowego spotkania nawet dużej liczby osób nie można uznać za zgromadzenie w rozumieniu przepisów prawa. Celem wszelkich zgromadzeń jest zwrócenie uwagi na ważne kwestie, które wymagają ingerencji odpowiednich organów władzy publicznej, bądź są reakcją na określone zjawiska społeczne czy decyzje polityczne².

Wprowadzenie

Jednym z podstawowych fundamentów każdego demokratycznego państwa prawa jest wolność zgromadzeń. Wolność zgromadzeń pozwala zasynalizować i jed-

* mgr, doktorant w Katedrze Postępowania Cywilnego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski.

¹ Dz.U. 2015 poz. 1485 z późn. zm.

² J. SUŁKOWSKI: *Wolności i prawa polityczne*. W: *Konstytucja RP*. T. 1: *Komentarz*. Art. 1–86. Red. M. SAFIAN, L. BOSEK. Warszawa 2016, s. 1361.

nocześnie oświadczyć, że historycznie, prawnie i w rzeczywistości władza zwierzchnia należy do narodu.

Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2008 roku „Celem wolności zgromadzeń jest nie tylko zapewnienie autonomii i samorealizacji jednostki, ale również ochrona procesów komunikacji społecznej, niezbędnych dla funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa. U jej podstaw znajduje się interes publiczny”³.

Wolność zgromadzeń stanowi jeden z najsilniejszych mechanizmów wpływania społeczeństwa na bieżące działania władzy. Zgromadzenia dają możliwość aktywnego udziału w debacie publicznej, a także pozwalają na współdecydowanie o ważnych, często sprzecznych interesach władzy i społeczeństwa. Zgromadzenia i wolność ich organizowania są przejawem demokratycznego państwa, w którym pluralistyczne społeczeństwo może wyrazić swój punkt widzenia i zmanifestować poglądy.

Zgromadzenia stanowią bardzo ważny element w historii Polski, ale i współcześnie ich rola jest znacząca. Wszelkie pochody, marsze czy manifestacje są atrybutem każdej politycznej opozycji i jej podstawową formą działalności. W okresie, kiedy nie istniały wolne media, a swoboda wypowiedzi była ograniczona, zgromadzenia stanowiły przejaw sprzeciwu społeczeństwa wobec aktualnej sytuacji politycznej, a przede wszystkim były opozycją wobec władzy. Zgromadzenia pełniły funkcję integracyjną i konsolidowały masy w walce o odzyskanie suwerenności. Po transformacji ustrojowej przywrócenie wolności zgromadzeń stało się naturalnym porządkiem rzeczy i odzwierciedlało tworzenie w Polsce podstaw państwa demokratycznego i pluralistycznego.

Współcześnie zgromadzenia nie straciły na znaczeniu i nadal stanowią ważny element wyrażania nastrojów społeczno-politycznych. W czasach, w których znaczna część życia społecznego odbywa się w wirtualnej rzeczywistości, może się wydawać, że zgromadzenia tracą swoje znaczenie, jednak media co tydzień donoszą o nowych inicjatywach w różnych częściach kraju, a ich liczba stale rośnie. Doskonałym przykładem wielotysięcznego zgromadzenia mogą być organizowane co roku marsze i manifestacje z okazji Narodowego Święta Niepodległości. Uczestnicy mogą przedstawić swoje postulaty w zmianie prawa i pokazać aktualnej władzy swoje niezadowolenie, czego przykładem są demonstracje Komitetu Obrony Demokracji czy tzw. czarny protest, zorganizowany 3 października 2016 roku, w którym część społeczeństwa wyraziła swój sprzeciw wobec zamiarów zmian w prawie dotyczących problematyki aborcyjnej. Wolność zgromadzeń ma także bardzo duże znaczenie dla zabezpieczenia i ochrony praw mniejszości. Uczestnicy organizując zgromadzenie mogą zademonstrować swoje opinie i postulaty, ale także mogą przedstawić swoje stanowisko nie tylko władzy publicznej, ale i innym członkom społeczeństwa. Takim przykładem są bez wątpienia tzw. Parady Równości, któ-

³ Wyrok TK z 10.07.2008 r. P 15/08, OTK-A 2008, nr 6, poz. 105.

rych uczestnicy sprzeciwiają się dyskryminacji i homofobii w polskim społeczeństwie. Innym przykładem mogą być organizowane liczne demonstracje w różnych częściach kraju w styczniu 2012 roku w sprawie sprzeciwu wobec wprowadzenia umowy ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement). Zgromadzenia odgrywają bardzo ważną rolę również w najnowszej historii świata. Arabska Wiosna czyli protesty w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej w okresie 2010–2013, spowodowały zmianę rządów. W Europie byliśmy świadkami ogromnych protestów na Majdanie Niepodległości w Kijowie w listopadzie 2013 roku⁴.

Pojęcie zgromadzenia

W słowniku języka polskiego pojęcie „zgromadzenie” posiada kilka znaczeń. Jest definiowane jako: „ogół zebranych osób (wizdów, słuchaczy, uczestników); zebranie, posiedzenie, sesję; zespół ludzi stanowiących jakąś władzę, organ władzy, radę; zakon, konwent⁵. Ta definicja nie odzwierciedla jednak jego istoty jako zjawiska społecznego, prawnego lub politycznego. Badając problematykę zgromadzeń z perspektywy socjologicznej można wyróżnić ich najważniejsze aspekty, do których zalicza się:

- zebranie (spotkanie, zgrupowanie) co najmniej kilku osób w tym samym miejscu i
- psychologiczną, wewnętrzną korelację między uczestnikami danego zgromadzenia. Poczucie wspólnoty zgromadzonych powoduje jednocześnie ich integrację, buduje psychiczną więź oraz tożsamość poglądów, dlatego za zgromadzenie nie mogą być uważane przypadkowe zbiegowiska, na przykład ludzi obserwujących jakieś zdarzenie, czy zebranie ludzi w celu wspólnego oczekiwania na przystanku autobusowym, brakuje wtedy wspólnego ognia łączącego wewnątrz zgromadzone osoby⁶.

W świetle powyższych uwag warto przytoczyć stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, według którego „na pojęcie zgromadzenia składają się dwa zasadnicze elementy: zebranie co najmniej kilku osób w jednym miejscu oraz psychiczny związek pomiędzy zebranymi osobami. [...] Precyzyjne ustalenia zakresu analizowanego pojęcia w oparciu o przedstawione kryteria może sprawiać trudności. Nie podlega jednak dyskusji, że termin «zgromadzenie» użyty w art. 57 Konstytucji obejmuje swoim zakresem zebrania mające na celu wspólne obrady lub wspólne wyrażenie poglądów”⁷.

⁴ K. MAMAK: *Prawo o zgromadzeniach. Komentarz*. Warszawa 2014, s. 9.

⁵ *Mały słownik języka polskiego*. Red. S. SKORUPKA, H. ANDERSKA, Z. ŁEMPICKA. Warszawa 1968, s. 1003.

⁶ P. CZARNY, B. NALEZIŃSKI: *Wolność zgromadzeń*. Warszawa 1998, s. 14.

⁷ Wyrok TK z 10.07.2008 r., P 15/08, OTK-A 2008, nr 6, poz. 105.

Definicję zgromadzenia publicznego odnajdziemy w ustawie z dnia 24 lipca 2015 roku Prawo o zgromadzeniach⁸. Zgodnie z art. 3 zgromadzeniem jest „zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób w określonym miejscu, w celu odbycia wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska w sprawach publicznych”. Warto jednak podkreślić, że w poprzednim stanie prawnym za zgromadzenie uważane było zgrupowanie co najmniej 15 osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub sformułowania wspólnego stanowiska. Należy natomiast wspomnieć, że artykuł ten został uznany za niezgodny z art. 57 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w części zawierającej wyrażenie „co najmniej 15”⁹.

Wolność zgromadzeń w Konstytucji RP

Polski ustrojodawca zamieścił konstytucyjną podstawę prawną do swobodnego organizowania zgromadzeń w art. 57 Konstytucji RP, który brzmi następująco: „Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestnictwa w nich. Ograniczenie tej wolności może określić ustawa”¹⁰. Na wstępie należy podkreślić, że umieszczenie tego przepisu na pierwszym miejscu w podrozdziale *Wolności i prawa polityczne* świadczy o szczególnej pozycji tej wolności w całym systemie i kanonie praw i swobód konstytucyjnych.

Zakres podmiotowy omawianego przepisu jest dość szeroki. Prawodawca użył sformułowania „każdy”, co oznacza, że wolność zgromadzeń dotyczy nie tylko obywateli polskich, lecz także bezpaństwowców czy cudzoziemców. Warto jednak pamiętać, że w przypadku cudzoziemców Konstytucja nakłada pewne ograniczenia wynikające z art. 37 ust. 1 „Kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności i praw zapewnionych w Konstytucji” oraz ust. 2 „Wyjątki od tej zasady, odnoszące się do cudzoziemców, określa ustawa”¹¹.

Zakres przedmiotowy wolności zgromadzeń obejmuje dość precyzyjny i szczegółowy aspekt tego pojęcia. Z umieszczenia tego przepisu w podrozdziale dotyczącym praw i wolności politycznych można wnioskować, że zgromadzenia dotyczą zbiorowisk o charakterze politycznym. Wszelkie szeroko rozumiane spotkania o charakterze prywatnym oczywiście również korzystają z konstytucyjnej ochrony, lecz podlegają innej podstawie prawnej.

Konstytucja wyznacza wolność zgromadzeń w dwóch aspektach:

- aspekt czynny, czyli organizowanie zgromadzeń,
- aspekt bierny, czyli uczestnictwo w zgromadzeniu.

⁸ Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach. Dz.U. z 2015, poz. 1485.

⁹ Wyrok TK z dnia 18.09.2014 r., sygn. akt K 44/12, OTK ZU 8A/2014, poz. 92.

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997, nr 78, poz. 483.

¹¹ Ibidem.

Należy podkreślić, że Konstytucja gwarantuje każdemu człowiekowi równe prawo do korzystania z obydwu aspektów wolności. Natomiast ochronę prawną uzyskują tylko zgromadzenia o wymiarze pokojowym, co jest zgodne z normami przyjętymi w prawie międzynarodowym¹².

Nie powinno budzić wątpliwości, jak słusznie zauważył Trybunał Konstytucyjny, że „zgromadzenie nie traci jeszcze swego pokojowego charakteru, jeśli zdarzają się pojedyncze incydenty czy zakłócenia spokoju. Przystaje być pokojowe, gdy zakłócenia stają się poważne, dochodzi do przemocy wobec osób lub rzeczy. Nawet zgromadzenia, na których podburza się do czynów karalnych słowami lub pismem albo prowokuje się lub poniża innych, tracą swój pokojowy charakter dopiero wtedy, gdy pojawia się przemoc lub powstają szkody”¹³.

Prawny system konstytucyjnej ochrony wolności zgromadzeń jest sformułowany przez ogólne przepisy dotyczące ochrony praw i wolności. Podstawowym przepisem zapewniającym taką ochronę jest niewątpliwie art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji RP stwierdzający, że „wolność człowieka podlega ochronie prawnej” oraz, że „każdy jest zobowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje”. Natomiast dla określenia wymiaru, w jakim władza państwowa może ingerować w wolność zgromadzeń zasadnicze znaczenie ma art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, tworzący zasadę zgodnie z którą „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób”.

Ograniczenia wolności zgromadzeń

Omawiając zagadnienie ingerencji i dopuszczalności ograniczenia wolności zgromadzeń należy wspomnieć o przepisach zawartych w rozdziale XI Konstytucji RP, stanowiących regulację prawną w czasie stanów nadzwyczajnych, charakteryzujących przesłanki i zasady uniemożliwienia wykorzystania pełni praw i wolności obywatelskich. Przepis art. 233 ust. 1 dopuszcza prawne ograniczenie korzystania z wolności zgromadzeń w przypadku wprowadzenia stanu wojennego czy wyjątkowego. Przepis ten zawiera katalog praw i wolności, których ograniczenie jest niedopuszczalne i w którym wolność zgromadzeń nie została zawarta. W przypadku wprowadzenia stanu klęski żywiołowej sytuacja wygląda jednak nieco odmiennie. Wprowadzenie stanu nadzwyczajnego powoduje, że zaczynają obowiązywać ustawy specjalne, ograniczające pewne prawa i wolności. Konstytucja RP odmiennie

¹² B. NALEZIŃSKI: *Konstytucyjny status jednostki w państwie polskim. Prawa polityczne. Wolność zgromadzeń*. W: *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*. Red. P. SARNECKI. Warszawa 2011, s. 127.

¹³ Wyrok TK z 10.11.2004 r., KP 1/04, OTK-A 2004, nr 10, poz. 105.

niż w przypadku stanu wojennego i wyjątkowego enumeratywnie wymienia konkretne prawa i wolności, które można ograniczyć. Ustawa zasadnicza nie wylicza wśród nich wolności zgromadzeń, zatem wprowadzenie stanu klęski żywiołowej nie może mieć bezpośredniego wpływu na sytuację prawną i realizację tej wolności¹⁴.

Ochrona wolności zgromadzeń

Dla prawnej ochrony wolności zgromadzeń mogą być urzeczywistnione wszelkie środki normatywne zagwarantowane przez Konstytucję. Przede wszystkim osoby organizujące oraz uczestniczące w zgromadzeniach muszą mieć możliwość prawnego zaskarżenia decyzji i orzeczeń wydanych w pierwszej instancji. W razie pogwałcenia wolności zgromadzeń każdy musi mieć zagwarantowane prawo do sądu oraz możliwość zgłoszenia swoich uwag do Rzecznika Praw Obywatelskich. W sytuacji, w której zostaną zakwestionowane przepisy, będące podstawą prawną ograniczenia wolności zgromadzeń, zgodnie z ustawą zasadniczą – osoby zainteresowane mogą skorzystać z możliwości wniesienia skargi konstytucyjnej. W okolicznościach, w których w wyniku niezgodnej z prawem ingerencji władz publicznych została wyrządzona szkoda, istnieje możliwość domagania się, aby została ona naprawiona¹⁵.

Ustawowy zakres wolności zgromadzeń

Podstawowym aktem prawnym regulującym problematykę zgromadzeń jest ustawa z 24 lipca 2015 roku – Prawo o zgromadzeniach. Weszła w życie 14 października 2015 roku i tym samym utraciła moc ustawa z 5 lipca 1990 roku – Prawo o zgromadzeniach.

Nowa ustawa bardziej szczegółowo normuje kwestie związane z wolnością zgromadzeń, ich organizowaniem, odbywaniem i rozwiązywaniem. Warto zauważyć, że nadal pewne dodatkowe regulacje prawne dotyczące korzystania z tej wolności jak np. zgromadzenia na drogach publicznych czy zgromadzenia organizowane przez związki wyznaniowe i kościoły, są unormowane w innych aktach prawnych.

Istotnym *novum* ustawy jest wprowadzenie instytucji tzw. zgromadzenia spontanicznego, które odbywa się w związku z zaistniałym nagłym i niemożliwym do wcześniejszego przewidzenia wydarzeniem związanym ze sferą publiczną, którego odbycie w innym terminie byłoby niecelowe lub mało istotne z punktu widzenia debaty publicznej.

¹⁴ J. JUCHNIEWICZ, M. KAZIMIERCZUK: *Wolności i prawa polityczne*. W: *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Red. M. CHMAJ. Zakamycze 2006, s. 142.

¹⁵ *Ibidem*, s. 142.

Obowiązkiem organizatora zgromadzenia jest poinformowanie organu gminy o planowanym zgromadzeniu. Ustawa zastrzega jednak, aby zawiadomienie dotarło do odpowiedniego organu nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 6 dni przed planowaną datą zgromadzenia.

Zgromadzenie może być rozwiązane przez przedstawiciela organu gminy, jeżeli odbywa się z narażeniem życia lub zdrowia ludzi albo mienia znacznej wartości, bądź narusza przepisy ustawy o zgromadzeniach lub przepisy karne. Warto jednak pamiętać, że rozwiązanie zgromadzenia przez przedstawiciela organu gminy jest poprzedzone wcześniejszym wezwaniem przewodniczącego zgromadzenia do jego rozwiązania.

Omówienia wymaga również nowelizacja ustawy z 13 grudnia 2016 roku, która weszła w życie 2 kwietnia 2017 roku¹⁶. Nowa regulacja wprowadziła rozdział 3a zatytułowany *Postępowanie w sprawach zgromadzeń organizowanych cyklicznie*. Nowelizacja ta rozpoczęła ważną dyskusję dotyczącą zgodności nowych regulacji prawnych tak z polskim porządkiem konstytucyjnym, jak i międzynarodowymi procedurami w zakresie wolności zgromadzeń. Zgodnie z powyższą nowelizacją, art. 26a pkt 1 stwierdza, że „jeżeli zgromadzenia są organizowane przez tego samego organizatora w tym samym miejscu lub na tej samej trasie co najmniej 4 razy w roku według opracowanego terminarza lub co najmniej raz w roku w dniach świąt państwowych i narodowych, a tego rodzaju wydarzenia odbywały się w ciągu ostatnich 3 lat, chociażby nie w formie zgromadzeń i miały na celu w szczególności uczczenie doniosłych i istotnych dla historii Rzeczypospolitej Polskiej wydarzeń, organizator może zwrócić się z wnioskiem do wojewody o wyrażenie zgody na cykliczne organizowanie tych zgromadzeń”. Duże wątpliwości budzi natomiast art. 26b pkt 3, który stwierdza, że organ gminy wydaje decyzję o zakazie zgromadzenia, jeśli wojewoda wydał zgodę na odbycie zgromadzenia cyklicznego w miejscu i czasie, w których miało się odbyć inne zgromadzenie. 28 grudnia 2016 roku prezydent RP wystąpił z wnioskiem w trybie kontroli prewencyjnej do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności nowelizacji z przepisami Konstytucji. Wyrokiem z 16 marca 2017 roku Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przepisy nowelizacji, tj. art. 26a–26e są zgodne z art. 32 ust. 1 i art. 57 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁷.

Prezydent zakwestionował przede wszystkim przepisy przyznające pierwszeństwo zgromadzeniom cyklicznym przed innymi rodzajami zgromadzeń, i właśnie to narusza wolność innych podmiotów, bo dyskryminuje zgromadzenia inne niż cykliczne. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że „wolność zgromadzeń stanowi jeden z istotnych elementów współczesnego standardu państwa demokratycznego w sferze podstawowych praw i wolności obywatelskich. Jest ona ważnym elemen-

¹⁶ Ustawa z dnia 13 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy Prawo o zgromadzeniach Dz.U. 2017, poz. 579.

¹⁷ Wyrok TK z dnia 16.03.2017 r., Kp 1/17, OTK ZU A/2017, poz. 28.

tem mechanizmu oddziaływania na sferę publiczną”. Podkreślił zarazem, że wolność zgromadzeń nie ma charakteru absolutnego, a ustawodawca posiada swobodę w kształtowaniu ram prawnych realizacji wolności zgromadzeń. Dopóki więc prawodawca nie przekracza granic dopuszczalnej ingerencji w korzystanie z konstytucyjnych wolności i praw, dopóty nie może być podważana zasadność danego rozwiązania legislacyjnego. W konsekwencji, w ocenie Trybunału, „dokonana zmiana w postaci wprowadzenia nowego rodzaju zgromadzeń do ustawy mieści się w swobodzie działania ustawodawcy i jest uzasadniona”, a „[...] ustawodawca może stosować zróżnicowane rozwiązania prawne, które będą dostosowane do rodzaju zgromadzenia publicznego, jego liczebności, zasięgu oraz innych okoliczności”.

Wolność zgromadzeń w prawie międzynarodowym i europejskim

Aktualnie wolność zgromadzeń jest zagwarantowana nieomal we wszystkich konstytucjach państw europejskich, a także w wielu aktach o randze międzynarodowej. Wolność zgromadzeń została potwierdzona między innymi w art. 20 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka uchwalonej w Paryżu 10 grudnia 1948 roku¹⁸. Deklaracja ujmuje prawo do zgromadzenia i stowarzyszania się w sposób bardzo ogólny i lakoniczny, ale jednocześnie zakres tej wolności jest bardzo szeroki. Prawo to przysługuje bowiem każdemu człowiekowi i bez jakichkolwiek ograniczeń związanych z tą wolnością. Przepis wskazuje, że każdemu człowiekowi przysługuje prawo do „spokojnego zgromadzenia”. Oznacza to, że osoby chcące skorzystać z takiego uprawnienia powinny mieć zagwarantowaną swobodną możliwość organizowania zgromadzeń. Na forum powszechnym potwierdzono je w art. 21 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1996 roku¹⁹. Także w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 roku²⁰, art. 11 ustanawia prawo do nieograniczonego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów. Jednocześnie podkreślono, że wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, określone ustawą i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody

¹⁸ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż, 10 grudnia 1948 roku. Tekst dostępny: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf.

¹⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966. Dz.U. z 1977, nr 38, poz. 167.

²⁰ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w dniu 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona protokołem nr 2. Dz.U. z 1993, nr 61, poz. 284 z późn. zm.

dy w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń w korzystaniu z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej. Zatem wolność i prawo do zgromadzeń nie jest nieograniczona. Zgromadzenia, do których ma prawo każdy, powinny mieć pokojowy charakter. Wprowadzona jest także możliwość ograniczenia tej wolności, co jest podyktowane względami bezpieczeństwa publicznego. Ograniczenia mogą być jednak nakładane tylko przez akty prawne rangi ustawowej. Wreszcie w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, podpisanej 7 grudnia 2000 roku w Nicei, art. 12 stanowi, że „Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się na wszystkich poziomach, zwłaszcza w sprawach politycznych, związkowych i obywatelskich, z którego wynika prawo każdego do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla obrony swoich interesów”²¹.

W świetle powyższych regulacji w sposób jednoznaczny można wskazać, że wolność i prawo do pokojowych zgromadzeń są istotnymi wartościami w państwie demokratycznym. Analizując przepisy prawne jesteśmy w stanie wskazać wspólne cechy wyróżniające wolność zgromadzeń. W szczególności podkreślić należy, że wolność zgromadzeń ma być realizowana w sposób spokojny i swobodny, a prawo do organizowania zgromadzeń posiada każdy człowiek. Zakres podmiotowy tego prawa jest zatem bardzo szeroki, a organy władzy publicznej nie powinny ograniczać i utrudniać organizowania pokojowych zgromadzeń.

Podsumowanie

Należy stwierdzić, że obecny model wolności zgromadzeń odzwierciedla idee demokratycznego państwa prawa i zarazem stanowi jeden z jego fundamentów. Wolność zgromadzeń jest zagwarantowana przez Konstytucję, natomiast szczegółową problematykę związaną z samą organizacją i przebiegiem zgromadzenia regulują ustawa Prawo o zgromadzeniach. Należy stwierdzić, że wolność zgromadzeń nie może odbywać się poza jakąkolwiek kontrolą. Obowiązkiem władzy jest jednak zapewnienie uczestnikom gwarancji wolności zgromadzeń oraz bezpieczeństwa ich przebiegu. Współcześnie wolność zgromadzeń nadal stanowi silny element oddziaływania społeczeństwa na poczynania władzy i jest swoistym środkiem nacisku i najsilniejszym przejawem wyrażenia sprzeciwu.

Wolność zgromadzeń ma istotne znaczenie w różnych przedsięwzięciach natury politycznej, zwłaszcza jeśli chodzi o nowe ruchy i prądy ideowe, środowiska opozycyjne czy ugrupowania polityczne, które mają znacznie mniejszy dostęp do środków masowego przekazu. Ruch społeczny organizujący zgrupowanie powoduje, że staje się bardziej widoczny na scenie politycznej oraz wzmacnia poczucie wspólnoty i jedności. Konieczna jest jednak refleksja, czy instrumenty prawne,

²¹ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7.12.2000 r. Dz.U. UE C 326, 26.10.2012.

mające na celu zakazanie organizowania zgromadzeń ze względów bezpieczeństwa lub stanu wyższej konieczności, nie stanowią próby ograniczenia wolności zgromadzeń.

SUMMARY

The freedom of organizing of and participating in assemblies as the foundation of the democratic state of law

The article analyses the issue of the freedom of organizing and participating in assemblies as the basic attribute of the democratic state of law and as the symbol of the civil society. A freedom of assembly is one of basic foundations of every democratic society. It permits to indicate and, in the same time, to declare that historically, legally and actually the superior authority in the state belongs to the nation. Large gatherings constitute the important component of the history of Poland, as well as a mark of present times. All marches or demonstrations are the attribute of every political opposition and basic form of its activity. Assemblies constitute the sign of the societal opposition to the current political situation, but their primary role was an opposition to the power. Assemblies performed the integration function and consolidated mass in the fight for recovering the sovereignty. After the political transformation restoring the freedom of assembly became the natural order of things and reflected the creation of the democracy and pluralism in Poland. At present, role of assemblies has not lose her meaning and still constitutes the important component of expressing socio-political attitudes. In times, in which the considerable part of the social life is held in a virtual reality, it has seemed that assemblies might lose their meaning. It is not true, however. The media every week inform more and more on new gatherings, and their number is constantly increasing.